

OBCHŮZKY V DOBĚ ADVENTU

Advent provází obchůzky adventních masek spojovaných se jmény prosincových světic a světců. Adventní čas má několik hlavních postav, z nichž některé dodnes brázdí ulice ve dnech svých pomyslných svátků. Patří sem čtyři hlavní postavy – sv. Barbora, sv. Mikuláš, sv. Ambrož a sv. Lucie. K nim se řadily další tajemné bytosti obcházející domy v zimních prosincových večerech – matičky, mikulášky či peruchty. Postavy jsou oblečeny v bílé barvě, která obecně vládne tradičnímu adventu. Ta totiž představuje v symbolice motiv čistoty, ale i smrti. Jde vlastně o tajemné duše našich předků s právem vstoupit v daném čase mezi živé. V předvánočním čase mají masky speciálně vyhraněnou funkci – zpovědi, soudy, tělesné tresty, odměňování. V jihočeské tradici se zachovalo několik typických zvyků, jinde rovněž běžných ještě v 2. polovině 19. století, ale postupně zapomínaných.



Obr. 10. Sv. Mikuláš učí modlitbě. Kresba ve sbírce J. Dotřela.



AMBROŽ V ROV. DVORECH

Obr. 80. Ambrož honí děti. Kreslil prof. Karel Rozum.



Obr. 6. Barborky v Nuzicích a Ratajích u Bechyně. Fotogr. Štěpán Dvořák.



Obr. 84. Lucky z Budějovic. Kreslil prof. Karel Rozum.

SV. BARBORA – 4. PROSINCE

V předvečer tohoto svátku obcházel jednotlivá stavení Barborky. Pohybovaly se ve dvojicích či v jiných počtech a byly zahalené do bílého prostěradla či šatů. Kolem pasu mohly mít uvázanou širokou modrou či červenou pentli s dlouhými převislými konci na levém boku. K maskování obličeje sloužila obyčejná mouka, závoj či rozpuštěné vlasy sčesané přes obličej. Na hlavě mohly mít bílou plenu, květinový věneček či korunku. V jedné ruce měly košík s ovocem a cukrovinkami, pro hodné děti. V druhé ruce měly metličku na ty zlobivé. Příchod ohlašovaly zvonkem, tlučením na okno či jen tiše vstoupily.

Druhotně se jim přidávala funkce malého divadelního představení ve světnici s různým textem a zpěvem:

„My tři Barborky jsme, zdaleké krajiny jdeme a dárky vám neseme...“, či „Barboro, z rodu vzácného, dcero otce zuřivého...“ Podělily zdejší děti, vyzvaly je, aby se dobře modlily a poslouchaly rodiče a šly zas o dům dál. Časem bohužel tento zvyk vymizel a obdarovávání dětí se kompletně přesunulo k Mikulášovi.

V Čechách i na Moravě se v některých oblastech přidružily k obchůzkám Barborek maškary, brůny, perchty, klibny atd.

V některých obcích matky strašily děti:
„Jen počkej, až přijdou Barborky, ty ti vysekají.“

Tento den zůstal v našem podvědomí dodnes, kdy si domů neseme barborku, větvíčku třešní, která by měla do Vánoc rozkvést. V minulosti se věřilo, že je předzvěstí svatby v domě.

„Jaké je počasí na sv. Barboru, takové bývá až do vánoc.“

„Když na sv. Barboru husa chodí po sněhu, o vánocích bude chodit po blátě.“

„Po svaté Baruši střež nosu i uší!“



Obr. 6. Barborky v Nuzicích a Ratajích u Bechyně. Fotogr. Štěpán Dvořák.



Obr. 9. Barbory v Roudnici. Kreslil prof. Karel Rozum.

SV. MIKULÁŠ – 6. PROSINCE

Nejznámější a dodnes hojně udržovaný svátek, jehož původ můžeme vysledovat v žakovském obyčeji z 15. století – tzv. chození s biskupem, slavný a honosný průvod. Současná tradice setřela regionální odlišnosti a získala celonárodní charakter. V minulosti byly průvody pestřejší a početnější, při obchůzce byla celá řada různých masek, jinde chodilo vícero Mikulášů a čertů. Časem se doprovod sv. Mikuláše zredukoval na anděla a čerta, kteří chodí v předvečer svátku.

Na Budějovicku dříve chodíval sv. Mikuláš, baba s dítětem (loutkou) nesoucí v jedné ruce košík s otruby pro kozu a v druhé ruce koště, koza s rohy, čtyři svatí a tři čerti s řetězy.

„Jak pěknou vzpomínkou jsou obchůzky svatomikulášské. Vzpomeňme si, kolik dní těšili jsme se na Svatého biskupa, a jak jsme se zaradovali, když nám vyprávěli, že plné vozy cukrového, ořechů a jiných dárků již projíždějí osadou. Ale jak malou dušičku jsme v sobě měli, ani nedutali, když v předvečer svátku ozval se venku zvonek, po oknech zasvištěly pruty a na síni zarachotil čert řetězem. A hle, tu již vchází milý sv. Mikuláš. Za ním však vehnal se do světnice čert... Pojednou ztišil se čert a zazněl dutý hlas Mikulášův. Poroučí modliti se Otčenáš. Uvázla-li nám modlitba v hrdle, zarachotil čert hrozivě řetězem...”

„Prší-li na Mikuláše nebo padá sníh, bude příští rok hodně hrachu.“

„Svatý Mikuláš splachuje břehy.“

„Na svatého Mikuláše už je zima celá naše.“



Obr. 87. Zima není nic zlého, má mnoho příjemného: Mikuláš a jesličky pro hodné dětičky. Kreslil Ant. Gareis.



Masky z mikulášského průvodu: Kuba, máma, hajduk, klapačka, smrt.



Obr. 11. Mikuláši v Nuzičích u Bechyně. Fotografoval Štěpán Dvořák.



SV. AMBROŽ – 7. PROSINCE

Zvyky spojené se svátkem sv. Ambrože patří k nejstarším, ale také zanikly jako jedny z prvních. Dochoval se jeden zvyk, jehož původ není zcela jasný a který je u nás znám zvláště z Podřipska, Kolínska, Mostecká, Kutnohorská či tam, kde byl kostel zasvěcen svatému Ambrožovi. Jeden muž se přestrojil za Ambrože, který měl na sobě bílou dlouhou košili. Na hlavu si dal černou špičatou čepici se závojem, aby mu nebylo vidět do tváře. V jedné ruce nesl uzlík se sladkostmi a v druhé dlouhé koště polepené papírem. Za soumraku se děti sešly u kostela a na Ambrože začaly pokřikovat. Ambrož je honil, občas upustil nějakou cukrovinku a tak se děti. Jakmile se přiblížily, pustil se za nimi s koštětem a honil je. Snažil se je vyplatit metlou. Toto šlehání však mělo ráz očišťující, nebylo trestem.

„O svatém Ambrožu ucpi v sekni každou díru.“
„Ambrož i Benjamin – farmáři ztepilí, mrazivý prosinec vítají.“



SV. LUCIE – 13. PROSINCE

Ještě před 1. sv. válkou byl tento den spojen s mnoha tradicemi a patřil především dívkám a ženám. Vesnické chalupy navštěvoval průvod masek, který vedla dívka převlečená za sv. Lucii. V jižních Čechách byla tradice 6 Lucek. Dívky byly v bílém rouchu, obličej zahalený či pomoučený. V jižních Čechách nosily na obličeji škrabošky ve tvaru dlouhého zobáku. V ruce nesly perut' z husího křídla. Po celý den platil zákaz předení a draček, neboť sv. Lucie je mj. patronkou přadlen. Jestliže Lucky hospodyně nachytaly, jak dere peří či přede, dílo jí zničily, peří rozfoukaly po světnici, klepaly ji přes prsty, dokonce zacuchávaly vlasy. Zároveň kontrolovaly, zda je ve světnici uklizeno. Lucky bývaly nemluvné nebo si jen tajemně mumlaly „mulisi, mulisi“ (modlise). Tyto postavy nenadělovaly, jen strašily.

Traduje se i zvyk spojený s dětmi. V předvečer svátku chodívaly Lucky kolem stavení, v ruce měly nože a dětem, které se o adventu nepostily, prý chtěly rozpárat břicha. Pokud se pěkně pomodlily, ty obdarovaly. Na Českokobudějovicku se dochovala maska Lucky symbolicky naznačující chování dítěte v náručí.

V Hracholuskách byly Lucky ovázány hrachovinou, na hlavě měly slaměnou čáku, v ruce cep nebo přeslici.

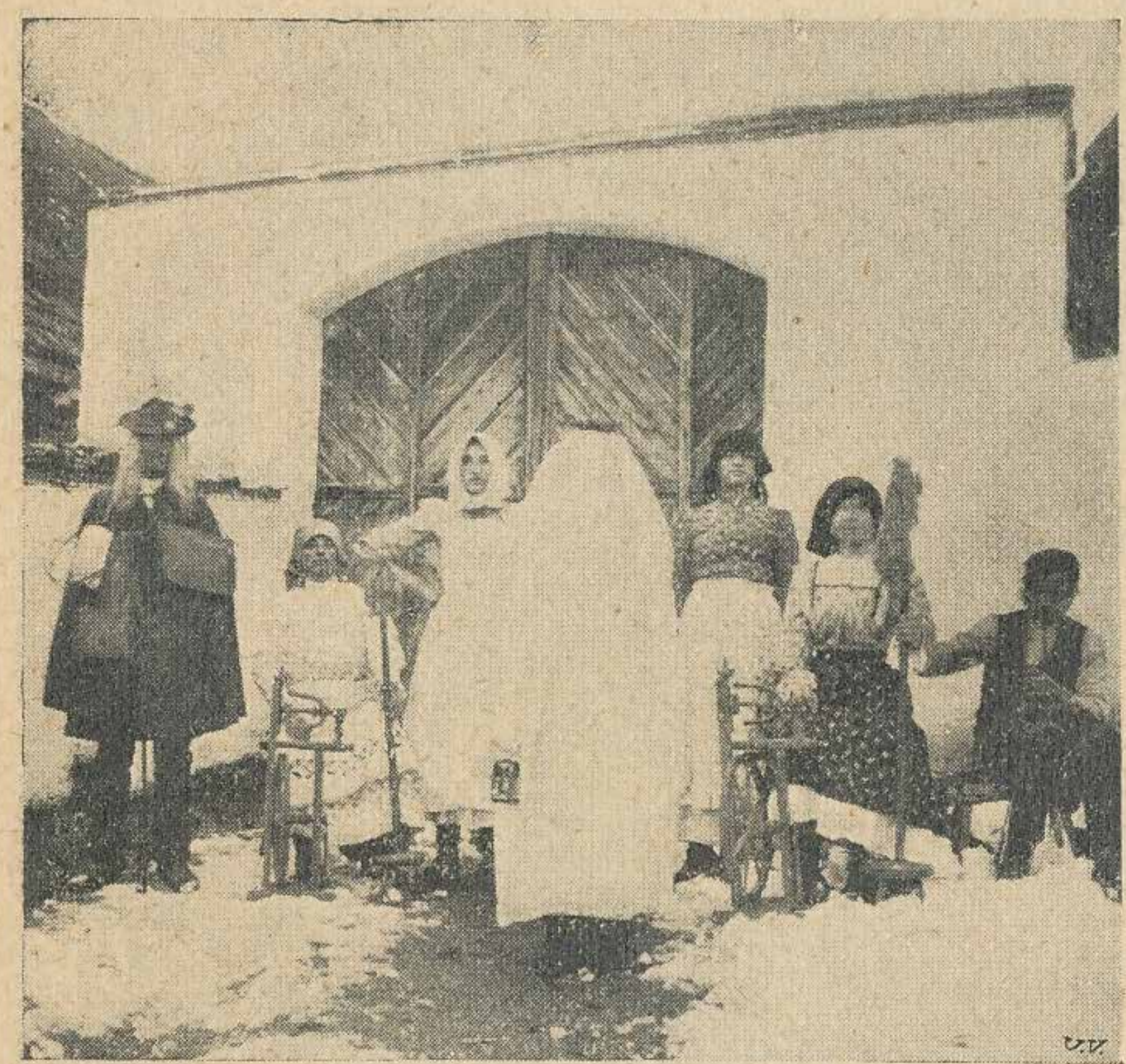
V předvečer svátku chodívaly v Budějovicích Lucky od domu k domu a zvýšenými hlasy pronášely: „Jdu, jdu, noci upiju!“ S tímto dnem je totiž spojena pranostika: „Svatá Lucie noci upije, ale dne nepřidá.“ Původně byla jen v krátké verzi – „Svatá Lucie noci upije.“ Platila za dob juliánského kalendáře. Tehdy zimní slunovrat přicházel skutečně kolem 13. prosince.

V některých zemích byla Lucie oblíbenější než sv. Mikuláš a je slavena dodnes, jako v Itálii či Švédsku (svátek světél, ozáření cesty Ježíškovi).

„Na svatou Lucii jasný den, urodí se konopí a len.“
„Jaké jsou dni od sv. Lucie do Božího narození, takové jsou též měsíce příštího roku.“ (12 dní – 12 měsíců)“



Obr. 81. Lucky v Kostelci u Vorlíka. Kreslil Fr. Racek.



Obr. 86. Lucie v Sepekově u Milevska. Fotografoval Štěpán Dvořák.



Obr. 85. Chození s Lucií v Týnici u Milevska. Fotografoval Štěpán Dvořák.



Lucky z Budějovicka.

